

Români din toate țările, uniți-vă în cuget și simțiri !
Decembrie 1988. Anul XVII. Nr. 198.

EUROPA SI NEAMUL ROMANESC

FOAIA MISCARII ROMÂNE PENTRU UNITATEA EUROPEI

00187 - Roma, Foro Traiano 1/A

Tel. (06) 679.77.85

Periodico mensile - spedizione in abbonamento postale - Gruppo III 70%

MIJLOACE PROPAGANDISTICE IERI ȘI AZI

Frunzărind o revistă occidentală, am găsit un articol privind minoritatea maghiară din Transilvania care era însoțită de o hartă a Ungariei din timpul celui de al doilea război mondial.

Un gând m-a străfulgerat atunci. Aveam sentimentul că mai citisem articolul, că îl mai văzusem undeva. Analizându-l cu atenție, am constatat că în adevăr nu-l mai citisem, dar că numai datele lui difereau în timp. Era o teribilă asemănare între acest articol și cele apărute în anii ce au premers celui de al doilea război mondial, când Horthy și acolii lui plăteau gazetari, rămași corigenți din pruncie la morală. Ei sfârtecau fără milă trupul unei țări, care, după o luptă multi-seculară, își realizase unitatea națională la sfârșitul anului 1918. Această țară era România, care, în zorii izbucnirii celei de a doua conflagrații mondiale, era atacată fără rușine că oprimă minoritățile naționale.

Atunci, ca și astăzi, erau unii care prezentau aceste aberații ca și falsurile notorii privind realitățile etnice ale României interbelice ca vorbe de clacă ale unor ziariști imorali. Atunci, ca și astăzi, acele hărți care falsificau istoria și năzuințele poporului ro-

mân, păreau unora neputincioase față de realitatea evidentă.

Totuși evenimentele au evoluat și, începând cu anul 1939, aceste atacuri au devenit tot mai dese și mai acute. Țări ca Cehoslovacia, Austria și Polonia erau șterse de pe harta Europei, iar flăcările războiului au început să amenințe fruntariile acestei țări mult încercată de istorie.

Politica guvernului român de a nu ceda nici-o palmă din teritoriul național a devenit ținta tot mai vehementă a atacurilor de presă. De altfel, aceste atacuri scoteau în evidență nervozitatea horthyștilor și hitleriștilor care se izbeau în vara anului 1940 încă de refuzul guvernului român de a discuta problemele teritoriale ridicate de guvernul ungar. Astfel ziarul german «Berliner Boersenzeitung» scrie în primele zile ale lui august 1940 că «cu agitarea de săbii și proclamații eroice de a refuza, care nu face decât să agite spiritele fără să le mai poată liniști, nu se realizează nimic» și încheia avertizând că «Evoluția de până acum din Europa a arătat în orice caz că ceea ce nu se face astăzi mâine nu va fi ușor de făcut și se plătește de regulă mai scump».

Era o amenințare directă la integritatea României și în spatele ei se afla scrisoarea lui Horthy către Hitler, în care afirma: «Sarcina noastră istorică a fost să apărăm Europa în fața Răsăritului și aceasta a costat mult sânge... Fără a stăpâni Carpații noi nu putem îndeplini această sarcină. De aceea stăpânirea Carpaților este pentru noi o problemă vitală. Ardealul este singura fortăreață naturală a Europei și va fi spre binele Germaniei dacă ea va fi în mâini sigure. Mai devreme sau mai târziu, va veni vremea răfuieii dintre Germania și Rusia...».

Cunoscând substraturile propagandei revizioniste ungare de acum mai bine de 40

de ani, în care hărțile etnice trucate urmau să înșelarea opiniei publice în scopul sfârtecării României, și având în față aceeași hartă, mă întreb plin de îngrijorare dacă, sub pretextul unor hărți și articole ticluite după același calapod, nu se urmărește același scop.

Lipsiți de scrupule ca și ziaristii de acum patru decenii, actualii scribi urmăresc crearea impresiei în lumea europeană că roata istoriei poate fi întoarsă și că așa zisele nedreptăți făcute minorității maghiare din România pot fi reparate făcându-se altele mai grave și mai nocive.

I. VEVERCA

Perestroika și Glasnost în Basarabia

DESPRE MANCRUȚI

Ei ne hăcuiră graiul
Și doina și harta !
Ei, care astăzi vânează
«Literatura și arta» !

Ei datina o spurcară
Barbar și sinistru !
Ei care astăzi adulmecă
Revista «Nistru» !

Ei gâtuiră prădalnici
Biserici frumoase !
Ei ne răstigniră pe crucea
Lui '946 !

Ei ne-au mânat spre Siberii
Cu pistolul din urmă !
Ei ne-au scos din ogradă
Văcuța și turmă !

Ei au dus omul la ocnă
Pentru trei ciocălăie !
Ei ne remodelează ființa
Pe diferite ilăie !

Ei pe dealuri lăsară
Să năvălească tutunul
Ca frișul cel fără milă
Cu tancul și tunul !

Ei marchează, locul
Unde-n țărâna mănoasă
Se va crăci uzina
Ca la dânsa acasă !

Ei otrăvesc pământul
Și izvorul, ah, bietul !
Ei sunt gata să tragă
În cei ce-și cer alfabetul !

Ei lingușesc străinul
Cu struguri și glume !
Ei spun «zdrasti»
Propriei mume !

Ei spun că Ștefan cel Mare
Armonia urbană o strică,
Ei ne-au mințit la școală
Că nu avurăm nimic !

Ei se urcă pe ghebul
Numelor noastre schimbate,
Să ne anunțe că-n poartă
Viitorul cel mare bate !

Ei printre mormintele noastre
Cu medalia-n dinți, cu folosul
Aleargă în cuști fericiți
Ca javra cu osul !

Ei prin lacrimă graniți
Trag și-n două o taie
Ei, înnoțaii nerușinării !
Huideo, potaie !

GRIGORE VIERU

Mancrut - termen lansat de Gingis Aitmatov semnificând monstru incapabil să-și amintească trecutul, lipsit de memoria istoriei.

(Din «Literatura și arta», nr. 41 din 6 octombrie 1988).

ELIBERAREA EUROPEI DE RĂSĂRIT

Ziarul românesc «Universul» de la New York, din 14 oct. 1988, a publicat un interesant articol al Dlui Nicolae Baci, colaborator al revistei noastre, asupra *Eliberării Europei de Răsărit*. În el se reproduce, în traducere românească, articolul scris de fostul președinte al Satelor Unite ale Americii, Richard Nixon, în ziarul englez «Sunday Times», prin care cere deschis eliberarea Europei de Răsărit de sub jugul Moscovei.

Cu permisiunea autorului, reproducem acest important articol, cu comentariile făcute de Dl N. Baci, fost avocat în baroul de Ilfov. În prima parte se prezintă comentariile Dlui N. Baci asupra volumului Dlui R. Nixon *Victory without War, 1999*, care constituie -după D. Sa - filosofia politică a fostului președinte și cadrul în care se situează articolul apărut în Sunday Times. În continuare, se reproduce traducerea românească a întregului articol al Dlui Richard Nixon, cu un supliment al comentatorului N. Baci.

Nu încapă nici-o îndoială că Statele Unite discută cu Uniunea Sovietică o reglementare planetară a problemelor mondiale.

Conflicte regionale sunt în curs de rezolvare, cum ar fi Afganistanul, Angola, Golful Persic sau America Centrală. În paralel se discută o reducere de armament nuclear sau convențional. Pe plan intern, Gorbaciov încearcă reforme pentru a ameliora dramatica situație economică a Uniunii Sovietice, dar în cadrul discuțiilor, a reformelor și a problemelor, Europa de Răsărit a fost complet uitată, neglijată, ca și cum se dorește un status quo.

Cu toate acestea, în tăcerea Occidentului, a Americanilor și a Europei de Apus, s-a ridicat săptămânile trecute un om, un mare om de stat, care a cerut deschis, sus și tare, eliberarea Europei de Răsărit.

Acesta este fostul președinte al Statelor Unite, Richard Nixon, care, într-un lung și superb articol din «Sunday Times» din Londra, pune, pentru prima dată, după 40 de ani, problema eliberării Europei de Răsărit.

Înainte de a reproduce în întregime acest extraordinar articol, în traducere românească, vreau să aduc o serie de precizări, absolut necesare înțelegerii acestui articol și să-l situez în contextul în care fostul președinte îl situează.

Țin să precizez, fără cel mai mic echivoc, că, personal, consider că Richard Nixon este unul din cei mai valoroși oameni de stat ai Statelor Unite, care, cu siguranță, va rămâne unul din marii președinți ai Americii, în isto-

Richard M. Nixon.

ria ei obiectivă și cinstită de mâine. După tragedia demisiei sale și traversarea deșertului, Richard Nixon a devenit, din nou, o voce autoritară în politica americană. A scris șapte cărți excepționale și e consultat regulat, în toate problemele de mare interes național, în special în politica externă. Richard Nixon și-a regăsit întregul prestigiu ce-l merită și de care Statele Unite are nevoie. De aceea părerile lui fac autoritate și articolul sus citat trebuie exploatat de exilați absolut la maximum.

Pentru a situa articolul în contextul lui de tratative dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică, ce se duc acum și se vor duce în continuare, după alegeri, va trebui să citez câteva afirmații și concluzii ale lui Richard Nixon din ultima lui lucrare, *1999 a Victory without War*, apărută recent. Pentru o mai ușoară sistematizare a problemelor, le voi enumera înaintea de a trece la articolul din Sunday Times.

1. Secolul al XX-lea a fost teatrul a 130 de răboaie și 120 de milioane de oameni au pierit în ele.

2. Secolul al XX-lea a fost cel mai fertil pe plan tehnologic și și al progresului material, cu un pas gigantic în materie de medicină și agricultură, ca și în toate celelalte domenii. Un exemplu: la începutul sec. XX, 40% din populația Statelor Unite se ocupa de agricultură. Astăzi, mai puțin de 2% produce ca să hrănească 230 de milioane de Americani și să aibă imens excedent de export. În anul 1900, expectativa de viață era de 47 de ani. În 1999, ea va fi de 101 ani. Secolul XX a fost acela al erei atomice, al computerului și al debarcării pe lună.

3. Dar dacă pe plan material secolul XX a fost extraordinar, pe plan politic a fost o deziluzie, un dezastru. Războaiele au dus la eliminarea «colonialismului european», dar adevărul adevărat este că multe din aceste popoare trăiesc mai rău decât în timpul colonialismului. Ca rezultat final, bilanțul secolului XX nu a fost desființarea colonialismului și progresul lor spre democrație, ci triumful totalitarismului comunist.

4. Puterea nucleară a secolului XX este o realitate cu care trebuie să contăm. Ea este aici și va rămâne.

5. Pacea și libertatea nu pot viețui pe această planetă a noastră, dacă Statele Unite nu vor juca un rol central internațional. Dacă Statele Unite vor neglija să-și asume responsabilitățile lor globale, Apusul va fi pierdut, iar lumea de mâine va fi mai periculoasă decât cea de azi.

6. Experiența Ligii Națiunilor, ca și cea de azi a Națiunilor Unite, au fost tragice, falimentare. După întemeierea Națiunilor Unite ale lui Roosevelt, 120 de răboaie au avut loc, cu 18 milioane de morți. De aceea, răspunderea trebuie să revină celor mari.

7. Generalul Mac Arthur a spus că nu există substitut pentru victorie. Or, Uniunea

Sovietică urmărește, caută o victorie fără război. Răspunsul nu poate fi «pace fără victorie». Sovietele sunt pornite să comunizeze întregul glob. Statele Unite nu vor altceva decât o lume liberă, în care toate popoarele să aibă drepturi de a-și alege singure sistemul lor de guvernământ.

AL TREILEA RĂZBOI MONDIAL A ÎNCEPUT ÎN 1945

În timp ce Statele Unite, după al doilea război mondial, demobilizau, Uniunea Sovietică a cucerit țară după țară, ducând un adevărat război de agresiune și expansiune de peste 40 de ani. Acest război s-a dus cu armate, cu propagandă, cu diplomație, cu ajutor material, cu teroare și prin războaie la procură. De la venirea lui Gorbaciov la putere, nu se vede nici un semn că Uniunea Sovietică a renunțat la obiectivul ei final. Noi nu trebuie - scrie Richard Nixon - să ne lăsăm prostiți de stilul frumos și abil al lui Gorbaciov. Iată de ce venirea lui Gorbaciov nu reprezintă sfârșitul rivalităților între Statele Unite și Uniunea Sovietică; din contră, este începutul unei noi lupte, și mai periculoase, între cele două superputeri.

GORBACIOV

Gorbaciov este produsul aceleiași școli de partid comunist și, prin inteligența, stilul și manierele sale, este cel mai periculos pentru noi. Ca și predecesorii săi, Gorbaciov caută să extindă influența și puterea Uniunii Sovietice, menținând același obiectiv final - dominarea globală a planetei.

Gorbaciov este primul conducător sovietic care-și dă seama că Uniunea Sovietică suferă fundamentale slăbiciuni interne ce amenință serios statutul ei de mare putere.

Singurul mare atu al Moscovei este puterea ei militară. Dar ea nu se poate menține mult timp, fără o putere economică corespunzătoare.

Economia sovietică este la pământ. Creșterea ei este zero. Absenteismul, corupția, alcoolismul și lenea sunt atotstăpânitoare. De aceea Gorbaciov vrea reforme, vrea să îmbunătățească economia stagnantă.

Până acum - scrie Richard Nixon - reformele lui Gorbaciov nu ne dau nici un motiv de a crede că ele vor face o lume mai bună și

mai pașnică. El nu este un «moderator». El vrea să-și păstreze ceea ce predecesorii săi au cucerit și să-și consolideze puterea. Gorbaciov nu vrea schimbarea regimului, ci vrea ca el să funcționeze mai bine.

Sub nici o circumstanță, Statele Unite nu trebuie să-și moduleze politica lor externă, fiind influențate de reformele economice sovietice. Acestea trebuiesc urmate de reforme politice: de descentralizare, de autonomia republicilor sovietice, de eliberarea Europei de Răsărit.

Diferențele dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică sunt profunde și ireconciliabile, dar ele au un interes comun: evitarea războiului.

Statele Unite și Apusul trebuie să urmărească pacea prin victorie, nu prin capitulare. O reală reducere de tensiune între aceste două puteri nu se poate concepe decât prin reforme economice și politice, pacifice. Numai astfel se poate stabili o adevărată pace.

După ce discută reducerea forțelor nucleare, președintele Nixon subliniază enorma putere economică, financiară și tehnologică a Statelor Unite, cerând să se formuleze o politică externă americană pe o loială concurență cu Uniunea Sovietică.

Dar el nu se limitează la o concurență cu țările necomuniste. El preconizează o concurență ofensivă în spatele cortinei de fier, nu numai în Răsăritul Europei, dar chiar și în Uniunea Sovietică.

În ceea ce privește Europa de Răsărit, Richard Nixon afirmă categoric, la pag. 140, că ea este «ripe» (coaptă), gata pentru pozitive schimbări pacifice. (Problema este tratată pe 10 pagini).

Iată acum traducerea în românește a acestui formidabil articol scris de Richard Nixon:

EUROPA DE EST TREBUIE ELIBERATĂ

«Cu reînnoirea grevelor din Polonia și demonstrațiile din Cehoslovacia și din celelalte state din blocul sovietic, împărțirea nenaturală, nefirească a Europei este din nou la ordinea zilei.

Dar prea puțin s-a gândit ca să se formuleze o strategie a puterilor occidentale pentru

această regiune.

Războiul rece a început în Europa de Răsărit și nu se va termina până când sateliții Moscovei își vor recăpăta independența.

În timp ce Gorbaciov proclamă sus și tare că un nou mod de gândire dirijează acum politica externă sovietică, oamenii noștri politici occidentali nu trebuie să vorbească cu ușurință de începutul unei noi ere în relațiile dintre Apus și Răsărit, până când el, Gorbaciov, nu ia cu adevărat măsuri pentru a pune capăt unui conflict început acum jumătate de secol, împărțind Europa în două, o jumătate liberă, iar cealaltă în lanțuri.

Astăzi, când Gorbaciov are nevoie de legături economice, reducerea tensiunii internaționale pentru ca «Perestroika» lui să reușească, un aranjament privind Europa de Răsărit este și în interesul lui Gorbaciov. Fără o soluție politică a Europei de Răsărit nu este posibilă nici un fel de îmbunătățire a relațiilor dintre Est și Vest.

UN CONFLICT IREMEDIABIL

Un conflict ireconciliabil există între popoarele din Europa de Răsărit și conducătorii imperialiști ai Uniunii Sovietice.

Aceste țări nu au intrat singure și voluntar în noaptea totalitarismului. A trebuit întreaga abilitate și șiretenie, precum și lipsa totală de scrupule, ca să le subjuge.

Istoria postbelică este istoria continuă a încercărilor acestor popoare de a-și recăștiga independența lor față de Moscova.

Toate aceste încercări au fost suprimate direct sau indirect de armatele sovietice.

Aceleași probleme se pot pune din nou și curând. Europa de Răsărit a devenit un butoi de dinamită politică și economică, ce așteaptă să explodeze.

Economia acestor regimuri este la pământ și este la coada celei din Europa de Apus.

Un cutremur politic este inevitabil în perioada lui 1990. Când va veni, el va confrunta pe Gorbaciov cu cea mai mare dilemă: dacă el să abandoneze doctrina Brejnev, permițând unuia dintre sateliții săi să-și urmeze un curs îndrăzneț și independent de Moscova. Dacă Gorbaciov reprimă aceste încercări de independență prin forța militară sovietică, asta va aduce o și mai mare ten-

siune în relațiile dintre Apus și Răsărit și ca atare, o avortare totală a reformelor sale. Dacă dorim să evităm aceste două ipoteze, trebuie să acționăm pe trei fronturi:

În primul rând, Apusul trebuie să facă presiuni pentru schimbări pe cale pașnică în Răsăritul Europei.

Singuri noi, Apusenii, nu putem decide ce se poate întâmpla acolo, dar noi putem influența evenimentele de acolo. Trebuie să exploatăm mijloacele moderne de comunicație ca să rupeți dominarea regimurilor din Europa de Răsărit asupra popoarelor lor. Radio «Free Europe» a fost unul din cele mai bune instrumente, arme în această luptă dintre Vest și Est.

Pentru perioada 1990, trebuie să ne stabilim ca obiectiv transmiterea de emisiuni de televiziune direct, prin intermediul sateliților din spațiu, pentru a emite pentru acele țări.

De asemenea, trebuie să ne procurăm, indirect, suportul material al tuturor celor ce acționează pentru aceste schimbări pacifice. Suportul sindicatelor apusene, adus «Solidarității» poloneze a lui Walesa trebuie să ne servească de exemplu.

În al doilea rând, Apusul trebuie să continue politica lui de diferențiere între regimurile din Europa de Răsărit. Acelea care arată dorință și bună credință de a lua măsuri pentru schimbări pacifice, față de cele ce sunt încă legate de trecutul lor stalinist. Pentru acei conducători ce vor elibera regimurile lor, noi trebuie să acordăm credite economice, tehnologie avansată și reprogramarea datoriiilor lor internaționale.

Conducătorii ce nu vor să elibereze regimurile și să facă schimbările necesare, trebuie să lăsați să se înnece în mlaștină singuri.

EXEMPLUL UNGARIEI

Această politică înseamnă azi ca să mergem înainte și să încurajăm și să sprijinim reformele realizate de Partidul comunist ungar.

În Polonia, trebuie să amânăm ajutorul nostru economic până când regimul lui Jaruzelski acceptă ideea că orice reforme înseamnă un cinstit dialog cu poporul polonez.

În Cehoslovacia, trebuie să așteptăm să vedem dacă recentele schimbări de conducători arată dorința de a urma reformele dorite de Alexander Dubcek.

Cu România, noi nu putem ameliora relațiile noastre, atâta vreme cât Ceaușescu urmează o politică de «stalinism» într-o singură țară. (Atât!).

În al treilea rând, noua Administrație americană trebuie să pună la ordinea de zi eliberarea Europei de Răsărit.

În ianuarie 1989, când noua Administrație americană intră în funcțiune, ea trebuie să pună Europa de Răsărit pe ordinea de zi a discuțiilor dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică.

Gorbaciov a exprimat dorința de schimbări în blocul sovietic. În Jugoslavia el a semnat o hârtie în care se spune că «nimeni nu are monopolul adevărului» și că «puterile străine nu au nici un drept de a impune programele lor asupra problemelor interne ale altor țări».

De asemenea, într-un recent voiaj în Polonia, el a proclamat voința Moscovei de a tolera o variantă de reforme strategice în cuprinsul blocului sovietic. Dar dacă asemenea declarații sunt încurajatoare, Gorbaciov nu a trecut încă la realizarea lor.

De aceea, noi trebuie să insistăm ca șefii Kremlinului să realizeze în fapt declarațiile lor, prin realizări efective, nu numai prin vorbe.

Trebuie să propunem neutralizarea Europei de Răsărit pe linia tratatului de pace cu Austria. Putem chiar accepta, ca formulă intermediară, un aranjament care lasă Pactul de la Varșovia intact, dar care să permită popoarelor din Europa de Răsărit propria lor formă de guvernământ, prin adevărate alegeri libere. Aceste aranjamente trebuie să fie legate de negocierile controlului de arme convenționale, care trebuie să reducă în mod drastic, în așa fel încât orice agresiune să devină inutilă și imposibilă.

Pacea nu poate fi cumpărată cu prețul sacrificării Europei de Răsărit Moscovei.

Noi nu trebuie să condamnăm aceste popoare ale Europei de Răsărit prin false promisiuni. Dacă vrem să realizăm o adevărată pace, o pace stabilă, durabilă, care să servească nu numai Apusului, dar și Moscovei, noi trebuie să ne fixăm obiectiv principal de realizarea unui aranjament care să restabilească independența Europei de Răsărit».

RICHARD NIXON

Cu umilință, dar cu satisfacție, să-mi permiteți a sublinia că încă din 1966, într-un articol din New York Times, eu am pus problema «finlandizării și neutralizării Europei de Răsărit». De asemenea, acum cinci ani, în cartea mea *L'Europe de l'Est trahie et vendue* (La Pensee Universelle, Paris), am dedicat un întreg capitol (vezi pp. 356 și 357), iar în ultima mea lucrare *Agonia României*, am tratat această problemă în capitolul 30, intitulat «Doctrina eliberării», iar în capitolul 31 au vorbit despre neutralizarea Europei de Răsărit.

Încă de atunci am arătat că Statele Unite sunt dispuse să ajute guvernele comuniste pentru a se detașa de Moscova, dacă conducătorii lor o vor.

După cum vedeți, președintele Nixon rămâne la aceeași doctrină, dar care - vai ! - pentru România este inoperantă, fiindcă Ceaușescu urmează «o politică stalinistă într-o singură țară».

Iată deci, după 40 de ani de totală tăcere, problema eliberării Europei de Răsărit.

Cred că este momentul ca întreg exilul românesc să se mobilizeze pentru a susține pe președintele Nixon prin toate mijloacele posibile.

Dacă George Bush va fi noul președinte, Richard Nixon va fi unul dintre sfetnicii lui cei mai ascultați. George Bush a fost numit de Nixon director la CIA, ambasador la Națiunile Unite, ambasador la Pekin.

În paralel cu orice acțiune în Statele Unite, trebuie să se ducă o acțiune la Paris și la Strassbourg. Guvernul francez trebuie să se convingă, precum și Parlamentul european, că este momentul ca Europa de Răsărit să fie neutralizată, dacă Europa de Apus vrea să trăiască.

Aceasta este munca la care trebuie să se adune toți românii din exil, fiindcă momentul este unic, iar susținătorul nostru, Richard Nixon, un om providențial.

N. BACIU

Cențenar EMINESCU

ASIMILAREA FOLCLORULUI ÎN OPERA LUI EMINESCU

Continuare din numărul precedent

Între Eminescu și popor sunt - prin ereditate, prin asimilare din pelegrinările sale, prin experiența sa literară, prin educație și cultură, prin ambianța și experiența socială, prin vocația poetică - infinite afinități electiv.

Osmoza folclorică în opera lui Eminescu e un act organic, un cadru congenital, o respirație permanentă, largă și adâncă, profund armonioasă, ce împrumută toate caracterele unei arte veridice și durabile.

Procesul de asimilare folclorică în opera sa se manifestă pe triplu plan: al culegerii de texte populare, al creației originale cu inspirație din folclor, al problemelor de folclor pe care le pune la tot pasul în scrierile sale, în special cele jurnalistice. Literatura poporană, cu graiul viu și bogat expresiv al poporului român din tot cuprinsul țării devine astfel îndreptarul artistic, unitar al poetului. În strădania de emancipare și îmbogățire stilistică a limbii, Eminescu susține că e nevoie nu numai de asimilarea întregului material, ci și de creații noi, stilistice, de

lărgirea capacității expresive a limbii poporului. Consecvent acestui principiu, Eminescu devine cel mai desăvârșit creator al limbii române în cultura modernă.

Pentru cine se mai îndoiește de ecoul adânc al zicalilor, locuțiunii cărora poetul le-a dat atâta dezvoltare în poetica sa, câteva dintre mărgăritarele locuțiunilor populare, notate de Perpessicius în vol. VI, *Literatura populară*, p. 375, sunt concludente.

O însemnare din primul an al Vienei notează titlurile unui ciclu de conferințe ce urma să țină în Maramureș și printre ele și *Strângerea literaturii noastre populare* (Perpessicius, vol. VI, p. 14), ca și ciclul de basme în proză, începând cu *Călin nebunul*, cules și transcris după dictare. Cele două basme, *Fata în grădina de aur* și *Miron și frumoasa fără corp*, din epoca berlineză, transcrise în ultimă formă la Iași, dovedesc o muncă stăruitoare și o originalitate care transpare mai limpede în cea de a doua culegere a manuscriselor sale.

Poetul indică un program și o concepție tuturor folcloriștilor și revistelor chemate la strângerea acestor «legende și povești, proverbe și locuțiuni, adevărate nestemate ale gândirii poporului român».

Eminescu este atât de legat de cântecul popular, de doina, pe care o fredona pretutindeni, încât, în absența acesteia, în formele hibride ale noi culturi și civilizații, el simte o pierdere organică în ființa neamului ce-și înstrăinează patrimoniul tradițiilor sale spirituale.

«Două cete disputau prietenia lui Eminescu: ceata de la revista «Fântâna Blanduziei», unde colabora și el, și ceata de la «România liberă». Când scăpa de Dușu Popea, Marin, L. Nicoleanu, N. Rădulescu, îl înhățam eu (Teleor), Brăneanu, Cordea, Tomoșoiu, Simțion și mergeam în birul lui Șerbănescu din hanul Kiriazi. Eminescu, după oarecare timp, punea capul între mâini și începea să cânte doine din Ardeal, așa cum le cântă mocanii și cânta câte o oră întreagă. Ardelenii aflați la masă plângeau». (D. Teleor, *Eminescu iritim*, București, Colecția Lumea, pp. 9-11).

Dar și pe altă latură a stilului său de viață, se observă dragostea lui Eminescu pentru viața simplă, patriarhală a poporului. La 15/27 august 1871, Eminescu pornește cu societatea «România Jună» din Viena, într-un pelerinaj grandios, la mormântul lui Ștefan cel Mare, la Mănăstirea Putna. Teodor Ștefanelli, colegul lui Eminescu la Cernăuți și la Viena, afirmă că Eminescu, unul din principalii organizatori, cu rezerva lui mândră, nu s-a îmbulzit să doarmă în chiliile pregătite pentru oaspeți, ci în turnul mănăstirii, în fân, fericit ca nimeni altul. Cu o mână de fân sub cap, în turnul lui Ștefan cel Mare, prilej unic de contemplație, în cel mai autentic cadru folcloric, alături de Gh. Dem. Teodorescu, focloristul, care se instalase tot acolo, în fân, cu tot tabietul, inclusiv ghetele-i de lac.

Față de disprețul pentru literatura vremii, invadată de străinisme, Eminescu, în spirit de doctrină, elogiaza literatura poporană. «Să sperăm că tot se vor mai găsi suflete care să nu fie jignite de rima neîndemănatecă sau de simplitatea unui cuvânt vechi, ci vor prețui a se adăpa la izvorul curat ca lamura și mai prețios ca aurul al poeziei noastre populare, decât să bea din izvorul de apă de zahăr cu portocale» (Ed. Il.Chendi, pp. VII și IX).

La baza acestui elogiu nu stă numai convingerea că literatura poporană reprezintă sufletul românesc în ce are el mai curat, mai expresiv și mai original, ci și sentimentul propriu lui Eminescu, ce arată până la ce grad eul său se contopește în entitatea spirituală a neamului său de țărani. Mărturisirea de credință a lui Eminescu este clară: «Nu pierd niciodată ocazia de a lua parte la petrecerile populare. Ca un prieten pasionat al poporului, când acesta se adună în mase, știu că sunt o parte a totalității... Într-un asemenea moment, parcă deschid un mare Plutarh și din fețele cele vesele sau de o tristețe ascunsă, din mersul vioi sau obsit, din legănarea și din gesturile diferite, citesc biografiile unor oameni fără nume; dar nimeni

nu va putea înțelege pe cei renumiți, fără a fi simțit vreodată pe cești necunoscuți» (*Prefața* la M. Eminescu de Il. Chendi, *Literatura populară*, București, Minerva, 1902).

Prin afirmația că din biografiile unor oameni fără nume nu pot fi înțelese biografiile celor renumiți fără a fi simțit pe acești necunoscuți, Eminescu accentuează, pe de o parte, ideea de determinism folcloric în orice act de cultură iar pe de alta, intensitatea, patetismul cu care poetul își simte înrudirea și-și afirmă indestructibila legătură spirituală cu poetul anonim. «Timpul» publica în 1882 o recenzie a lui Eminescu asupra volumului *Novele din popor* de I. Slavici, în care poetul afirmă: «Nici-o literatură puternică nu poate exista decât întemeindu-se pe baza largă a geniului național».

Un alt document eminescian afirmă că adevăratul izvor de inspirație nu poate fi găsit decât în popor, «în luptele sale, în simțirea sa, în puterea sa demonică și uriașă, în înțelepciunea sa, în sufletul său cel profund» (I. Torcuțiu, *Studii și documente*, vol. IV, București, 1933, p. XIX).

Între Eminescu și popor sunt - prin ereditate, prin asimilare din pelegrinările sale, prin experiența sa literară, prin educație și cultură, prin ambianța și experiența socială, prin vocația poetică - infinite afinități electiv.

Osmoza folclorică în opera lui Eminescu e un act organic, un cadru congenital, o respirație permanentă, largă și adâncă, profund armonioasă, ce împrumută toate caracterele unei arte veridice și durabile.

Procesul de asimilare folclorică în opera sa se manifestă pe triplu plan: al culegerii de texte populare, al creației originale cu inspirație din folclor, al problemelor de folclor pe care le pune la tot pasul în scrierile sale, în special cele jurnalistice. Literatura poporană, cu graiul viu și bogat expresiv al poporului român din tot cuprinsul țării devine astfel îndreptarul artistic, unitar al poetului. În strădania de emancipare și îmbogățire stilistică a limbii, Eminescu susține că e nevoie nu numai de asimilarea întregului material, ci și de creații noi, stilistice, de lărgirea capacității expresive a limbii poporului. Consecvent acestui principiu, Eminescu devine cel mai desăvârșit creator al limbii române în cultura modernă.

Pentru cine se mai îndoiește de ecoul adânc al zicalilor, locuțiuni cărora poetul le-a dat atâta dezvoltare în poetica sa, câteva dintre mărgăritarele locuțiunilor populare, notate de Perpessicius în vol. VI, *Literatura populară*, p. 375, sunt concludente.

O însemnare din primul an al Vienei notează titlurile unui ciclu de conferințe ce urma să țină în Maramureș și printre ele și *Strângerea literaturii noastre populare* (Perpessicius, vol. VI, p. 14), ca și ciclul de basme în proză, începând cu *Călin nebunul*, cules și transcris după dictare. Cele două basme, *Fata în grădina de aur* și *Miron și frumoasa fără corp*, din epoca berlineză, transcrise în ultimă formă la Iași, dovedesc o muncă stăruitoare și o originalitate care transpare mai limpede în cea de a doua culegere a manuscriselor sale.

Poetul indică un program și o concepție tuturor folcloriștilor și revistelor chemate la strângerea acestor «legende și povești, proverbe și locuțiuni, adevărate nestemate ale gândirii poporului român».

Prof. ECATERINA SĂNDULESCU

Va urma

LECȚIA LUI ANTON DUMITRIU

Pentru cei ce n-au avut norocul să-și facă rost de *Eseurile* lui Anton Dumitriu, aparute la editura Eminescu, voi spune, mai înainte de orice, cum arată această chiar *admirabilă* carte. Fac astfel, prin cuvântul *admirabilă*, aluzie la una din secțiunile volumului, intitulată *Cartea întâlnirilor admirabile*. Așadar, cum ar spune Bertrand Russel, această carte a lui Anton Dumitriu este aidoma acelor mulțimi care se conțin și pe sine ca element al mulțimii, căci și ea prilejuiește o întâlnire admirabilă, cu Anton Dumitriu, noroc pentru care avem a mulțumi și editurii, «politicii» duse de câțiva ani buni, cu rezultate excelente, de către Valeriu Râpeanu, strădaniei dumisale de constituire a unui corpus de capodopere ale gândirii românești.

Ce ne oferă deci întâlnirea cu această carte?

Mai întâi, o *Prefață*... O prefață la prima secțiune, *Știință și cunoaștere*, secțiune în care sunt grupate vreo douăzeci de eseuri. Primul, *Asupra principiului incertitudinii*, publicat în 1940, ne înfățișează chipul semeț al tânărului filosof nesfiit, de pe aceste poziții, să polemizeze cu teoriile fizicii sub-atomice, acele teorii capabile să se boltească metafizic, confirmând sau infirmând unele concepții filosofice, deseori fără știința fizicianului. O asemenea teorie este și faimoasa «relație de nedeterminare (incertitudine)» a lui Heisenberg. Era foarte tânăr Anton Dumitriu în 1940, când stabilea că, propriu-zis, nici nu are sens să izbuțești ceea ce Heisenberg constata că nu se poate izbuti. Căci scopul observațiilor noastre este să fim exacti nu în măsurătorile efectuate, ci în previziunile formulate în cadrul cunoașterii științifice.

În eseurile *Hazard și știință și Ipoteza lui Borel*, Anton Dumitriu limpezește o complicată țesătură de supoziții legate de «legile hazardului» (cum ar scrie Poincaré), atrăgând atenția că riscăm, luând în serios aceste legi ale hazardului, să «transformăm imposibilul în posibil neverificabil». La mijloc poate fi și o idee ușuratică despre infinit, cam de felul celeia care ar pretinde că dacă întâmplarea a făcut să fie scrisă de către A. Dumitriu o carte de *Eseuri*, infinitatea lumii și a timpului face posibilă, prin acțiunea legii numerelor mari, ca undeva în Universul infinit să se mai scrie vreodată o carte într-un tot identică celei pe care o omagiem prin rândurile de față. Dacă nu cumva, după aceeași logică, ar fi să bănuim că această carte este deja rescrierea unui original pierdut în veșnicia timpului scurs... Iar dacă luăm de bună valoarea lui infinit în matematică, de ce să ne oprim la doi și să nu se repete scrierea acestei cărți de mai multe ori, doar infinitul e infinit... Mai exact spus chiar de n ori, adică de un număr de ori infinit. Și nu numai această carte, ci orice obiect ar urma să mai existe, în exact aceeași înfățișare, de n ori. În cele din urmă, ar urma să conchidem că acest univers infinit este sortit să dăinuie la infinit de un număr de ori infinit, trecând de «fiecare dată» prin toate, deci printr-un număr infinit de înfățișări posibile... Uuf...

Ideea de infinit - ne îngăduim să continuăm - atunci când încercăm s-o înțelegem, ca și atunci când operăm cu ea, trebuie pusă în legătură cu adevărul ușor verificabil că nu există, în timp și spațiu, oricât le-am cutreiera, două obiecte (în sens larg) sau două evenimente perfect identice. «Nu există doi. Nu există decât unu», cum spunea Parmenide (dacă asta o fi vrut să spună), nu există decât unu, diferit de alt unu, la infinit. Infinitul există așadar ca o infinitate de «obiecte» unice, unicate irepetabile. Sau «concretul însuși este ceva unic, în sensul că stă sub principiul individuației; adică acest obiect din acest loc în acest moment (...) este numai o dată, aci», cum spunea Nae Ionescu în *Metafizica* sa, pe care-l cităm și pentru

că Anton Dumitriu i-a fost strălucit student, alături de Cioran, Eliade, Noica, M. Vulcănescu, Alice Voinescu...

Subiectul predilect al acestei prime părți îl constituie, probabil, *paradoxele* sofistilor, antici sau moderni. Analiza, descrierea, punerea lor în relație, istoria încercărilor de a rezolva aceste *insolubilia*, ca și alte aspecte de detaliu, sunt materia câtorva eseuri ce pot fi cu folos adăugate la *Istoria logicii*. Dintre aceste paradoxe, firește, cel mai des pomenit este paradoxul «mincinosului». Ne-am fi așteptat, totuși, în discuția astfel prilejuită, să fie amintită și «soluția» dată de... vestitul Sancho Panza, mai ales că deschidea asupra acestei chestiuni de logică o perspectivă neașteptată: etică, poate chiar și una psihologică.

O altă problemă nerezolvată, celebra teoremă a lui Ferma, este circumscrisă în esul *Metoda descinderii infinite, metodă pe care au încercat-o mai toți cei care au încercat să găsească demonstrația* «marii teoreme». Anton Dumitriu face o analiză logică a acestei metode, conchizând că «noutatea ei constă în ingeniozitatea cu care combină demonstrația *ab absurdo* cu inducția completă». Tot de logică matematică este vorba și în *Deduția necesară și deducția contingentă*.

Alte eseuri, precum *Definiții și teoreme*, sunt de filosofia matematicilor, *Axiomatica științei moderne* analizează «structura oricărei științe», urmărind adecvarea acestei structuri la scopul cunoașterii.

Ne oprim aici cu enumerarea, nu înainte de a preciza că aceste eseuri au fost publicate, de-a lungul anilor, în reviste dintre cele mai exigente, românești și străine (Italia și SUA îndeosebi).

Partea a doua a volumului este alcătuită din altă carte, *Aletheia*, subintitulată *Încercare asupra ideii de adevăr în Grecia antică*. De data aceasta textul este «mai» filosofic, mai speculativ, însăși miza fiind mai delicată, mai «autentică». În cele mai puține cuvinte, despre acest întins text s-ar putea spune că este scris și gândit la nivelul subiectului cercetat.

Încă și mai bine s-ar putea potrivi asemenea apreciere pentru cea de a treia secțiune a cărții, dedicată «întâlnirilor admirabile» cu Don Quijote de la Mancha, cu Faust și Descartes, cu Ulisse și Orfeu, cu Dante și Socrate, prilej pentru Anton Dumitriu de a ne propune «interpretări» noi și convingătoare, prin erudiție, subtilitate, ingeniozitate și ținută intelectuală, comentarii cuceritoare și de neuitat pe marginea unor momente de maximă împlinire a spiritului uman în opere și destine excepționale.

În total, cartea cu întreit titlu a lui Anton Dumitriu ne oferă imaginea vie, pasionantă a inteligenței în acțiune, a unei inteligențe descătuseate din limitele ce singură și le-a impus, căreia îi sunt deopotrivă de familiare cele două domenii, științific și umanist, în care s-a scindat cunoașterea, lumea ideilor și a creației umane. Anton Dumitriu ne propune, prin întreaga sa operă și în mod exemplar prin cartea de care ne ocupăm, demonstrația vie că erudiția și exactitatea pot face casă bună cu speculația filosofică, cu finețea și subtilitatea demersului hermeneutic.

Cartea - după ce ne aduce la această concluzie - se încheie cu un ultim eseu, distinct, veritabil *finis coronat opera*, intitulat *Terra mirabilis*, cu totul surprinzător. La prima vedere... Căci ni-l înfățișează pe A. Dumitriu aventurându-se într-un spațiu deosebit de riscant - iar riscul este neantul însuși - în spațiul «arheologiei spirituale», încercând, din informații trunchiat păstrate, echivoce, să reconstituie câteva din reperele spiritualității străvechi, dacice ori, cine știe, poate chiar predacice... Așadar un Anton Dumitriu protocronizant... Dacizant și tracizant ș.a.m.d....

Nu pot decât să îndemn cititorii acestor rânduri spre paginile, atât de puține și atât de dense, ale acestui eseu testamentar. Mă sfiesc să-l rezum ori să-l trunchiez, prin citate. Dar neavând încotro, voi spune că Anton Dumitriu aduce astfel o dovadă în plus despre existența unei «*Weltanschauung* specifică spațiului nostru cultural», descifrabilă în «fondul de idei,

păstrat pasiv de poporul român din vremuri imemorabile». În consens cu credința ce a însușit generații și secole de istorie, precum că acest spațiu este o *Terra mirabilis*, o *Bogdania*, Anton Dumitriu ne lasă moștenirea unui îndemn extrem de convingător: de a redescoperi și reformula această Weltanschauung în termenii mentalității noastre de astăzi. Căci «o asemenea viziune românească, ale cărei rădăcini, ca acelea ale unui arbore imens, se întind în pământul și sufletul spațiului nostru, dincolo de orice barieră istorică, poate da o sevă cu totul nouă și surprinzătoare epocii noastre. (...) Valorile noastre vechi pot forma cadrul unor valori înnoitoare.(...) Este rândul generațiilor tinere să citească în trecutul spiritual al *Geto-Dacilor* viitorul și să-l actualizeze astfel ca să explice amândouă dimensiunile timpului.»

Dar nu aici voiam eu să ajung. Nu asta e *lecția* cea mai adâncă pe care acest ultim eseu o propune culturii noastre(sic). Ci țin să fac observația că acest eseu este scris după ce autorul s-a exersat cu deplină aplicațiune în domenii în care afirmațiile sale au putut fi verificate, uneori cu maximă exactitate. Stăpânind bine câteva din principalele domenii ale cunoașterii umane, dovedindu-și nu numai erudiția, ci și harul de a iscodi și de a izvedi adevăruri noi, de a le *descoperi*, ilustrând convingător pentru oricine capacitatea sa de a înțelege «logica» faptelor sufletești, spirituale, ale minții, ale creației spirituale, în general, Anton Dumitriu se încumetă *abia după* acești ani lungi de exercițiu, de «antrenament» intelectual, să-și încerce puterile pe tărâmul extrem de gingaș și de nesigur care este reconstituirea universului spiritual preistoric, identificarea rădăcinilor în preistorie ale unor manifestări și forme spirituale, culturale, relativ recente. Numim *arheologie spirituală* ceea ce încearcă să facă Anton Dumitriu în *Terra mirabilis*. Termenul nu ne aparține, deși nu putem indica exact sursa. Îl vom folosi totuși, propunându-l și cititorilor noștri. *Arheologia spirituală* ar încerca să fie corolarul interesului nostru pentru epocile istorice cele mai îndepărtate, spre a ne lămuri cât de cât asupra gândurilor, simțămintelor, asupra *fiiței interioare* a acelor premergători de la care ne-au rămas prea puține dovezi explicite ale universului lor lăuntric: gânduri, idei, credințe, obiceiuri, instituții, mituri, aspirații, câte și care vor fi încolțit în sufletul și mintea lor, câte, care și cum s-au continuat până la noi.

Istoriografia noastră, constrânsă la aberațiile unor neprieteni, și-a irosit o bună parte din puteri pentru a dovedi continuitatea noastră de teritoriu, ca neam carpatic, nord-dunărean. În realitate, ceea ce propriu-zis ne stă la suflet să înțelegem, să ilustrăm, este continuitatea noastră în spirit, reperatele statornice ale sufletului nostru românesc. Mult mai interesantă, mult mai delicată ca problemă, ca demonstrație. Efortul de a-i identifica pe cei pe care-i continuăm în ale spiritului, efortul de a identifica semnele și înțelesurile acestei continuități, are o îndreptățire mult superioară.

Să precizăm că până azi nu s-a putut stabili în ce ar consta metoda științifică de cercetare a acestui domeniu. Și e foarte probabil că o asemenea metodologie nu va fi niciodată pusă la punct, în stare să se compare cu cea practică în istoriografia comună, în arheologia propriu-zisă. Ceea ce explică și scuză - până la un punct, contestația celor sceptici, care neagă legitimitatea acestui demers iscoditor pe tărâmurile ca și inexistente, într-atât fiind de înecate în întunericul de nepătruns... Cu atât mai prețioasă devine *lecția* lui Anton Dumitriu, chiar dacă ea nu ne învață decât condițiile în care putem permite cuiva să-și spună părerea într-o asemenea chestiune.

Să recapitulăm:

Anton Dumitriu n-a scris numai eseul *Terra mirabilis*, ci mai întâi însăși această carte de excelente eseuri, apoi a mai scris o monumentală *Istorie a logicii*, o *Logică polivalentă* și alte cărți și lucrări prin care a dovedit că stăpânește efectiv un spațiu cultural extrem de vast, a dovedit rigoare și aplicație în demonstrațiile și raționamentele desfășurate, a creat o *operă* în care exactitatea afirmațiilor sale poate fi oricând măsurată fără greș. Pe scurt, o viață întregă a făcut dovada că vorbele sale nu sunt aruncate în vânt, ci cântărite cum nu se poate

mai judicios. La capătul acestei opere, deci după ce a făcut dovada inteligenței și seriozității intelectuale, a responsabilității, Anton Dumitriu își spune părerea, cea cuprinsă în eseu *Terra mirabilis*, avansând o ipoteză cu privire la o chestiune în a cărei discuție exactitatea afirmațiilor, a ipotezelor, ale sale sau ale oricui, este ca și imposibil de apreciat.

Căci acesta e adevărul: există anumite domenii de interes firesc, inevitabil, asupra cărora aprecierile și ipotezele avansate nu pot fi verificate, nu pot fi dovedite nici pe departe în chipul riguros cu care ne-am fost obișnuit din cercetarea celorlalte domenii de interes intelectual. Iată, bunăoară, lingvistica, este un domeniu pe care s-a putut exersa cu destulă aplicație metoda științifică. Dar nu în totul limbajul se lasă cercetat într-un mod atât de convingător. Chestiunea originii limbajului, atât de pasionantă pentru spiritul uman, e de neabordat cu vreuna din metodele științifice. Putem oare renunța a ne întreba asupra condițiilor în care a apărut graiul uman numai pentru că ne lipsește metoda de a ajunge la un rezultat sigur? Metoda după care să putem aprecia valoarea ipotezelor noastre?... Nici pe departe.

Dar totuși, luând aminte la mulțimea de teorii fantasmagorice ce au proliferat printre amatori, printre *out-sideri*, cu privire la originile limbajului, ne dăm seama că trebuie instituită și o anumită *regulă*, o ordine... O putem numi «regula Anton Dumitriu».

Vom stabili anume că în asemenea chestiuni în care e greu să dovedești că ai sau nu dreptate susținând o anumită ipoteză, nu sînt demne de luat în seamă, în serios, nu sunt admisibile decât ipotezele formulate de persoane care și-au dovedit deja profesionalitatea în alte domenii, «sigure», cât mai învecinate chestiunii în discuție. Deci nu mă va interesa o carte despre originile graiului scrisă de un autor anonim, care n-a mai produs până acum nimic în domeniul lingvistic ori în altul, învecinat, chiar dacă nu voi putea dovedi cât este de falsă teoria avansată, căci, mai înainte de a putea eu dovedi asta, nu a reușit autorul să argumenteze propriu-zis nici una din susținerile sale.

Dar dacă dau peste câteva pagini pe acest subiect scrise de un Ferdinand de Saussure, firește că le voi lua foarte în serios, chiar dacă *in sine*, ele nu sunt mai credibile decât ale autorului începător. Dar raportând cele citite la autor, situația se schimbă. Părerea unui Ferdinand de Saussure crește, se alege dintr-o lungă și răbdătoare exersare în domeniul lingvistic cognoscibil prin metode științifice, exacte, sigure, ceea ce face verosimilă părerea exprimată într-o chestiune mai delicată, oricât de puțin supusă verificării sigure a datelor și a ipotezelor. Cu alte cuvinte, autorul și-a câștigat credibilitatea noastră, a muncit-o. Tot ce a scris mai înainte devine o garanție de seriozitate. Vom acorda deci ipotezei fatal neverificabile aceeași valoare, aceeași verosimilitate pe care o recunoaștem ipotezelor anterior propuse și pe care le-am putut verifica.

Așa și cu Anton Dumitriu. Vom lua în serios ipotezele pe care le avansează în *Terra mirabilis* întrucât și-a câștigat în ochii cititorului încrederea, fie și numai prin eseurile aflate alături, în excelentul volum cu care editura Eminescu ne-a bucurat.

Mai există și o reciprocă a acestei reguli: contestația unei ipoteze emise în aceste condiții, cu asemenea îndreptățiri, nu e acceptabilă decât din partea unor persoane cel puțin la fel de... credibile, de îndreptățite să aibă o părere exprimată în public.

Căci nepoștiții sunt de două feluri: unii care bat câmpii, scornind, *din ignoranță*, fel și fel de teorii - cuvântul «ipoteză» le este necunoscut, alții care, *din principiu*, nu cred în nimic, strâmbând sceptic din nas la orice și a oricui încercare de a merge ceva mai departe cu sondarea trecutului nostru istoric. Deunăzi, am asistat întâmplător cum s-au înfruntat cele două soiuri de păgubași. Obiectul disputei: *Dacia preistorică* a lui Nicolae Densusianu. Primul dintre opinenți se înfierbântase, completându-l pe Densusianu cu alte ipoteze, personale, încă mai îndrăznețe, mai «aeriene»... Celălalt se amuza malițios de năstrăvăniile

Continuă la p. 19

Cea mai neclintită rasă de pe pământ

Viorel Roman, *Rumänien im Spannungsfeld der Grossmächte 1774-1878. Die Donaufürstentümer vom osmanischen Vasallentum zur europäischen Peripherie*, Offenbach, Falk Verlag, 1987, 192 p.

Doctor al universității din Bremen, cu studii începute în România, continuate la Bremen și Frankfurt a/M, de repetate ori vizitând patria de origine pentru documentare în specialitate și perfecționarea cunoștințelor, istoricul Viorel Roman ne oferă o carte densă, incitantă sub raport ideatic și metodologic, de o netăgăduită utilitate și profit științific, în general, dar care, în particular, își apropie virtuțile unui prețios îndreptar destinat celor ce se află la «periferia» (vocala îi aparține) deslușirii corecte a istoriei economico-politice românești în epoca modernă cu toate implicațiile sale internaționale.

Titlul volumului ne previne asupra complexității tematicii, care cuprinde o «perioadă de trecere», ceea ce înseamnă că totul țintește spre schimbare, că nimic nu e stabil și că, în cazul nostru, pilonii și contururile edificiului prind viață durabilă și ireversibilă către finele acestui interstițiu istoric. Lectura studiului pe care-l prezentăm în rândurile de față ne-a sugerat oportunitatea a două precizări care, deocamdată, nu trec dincolo de titlu. Ce-i drept, denumirea *Donaufürstentümer* a fost frecvent uzitată (și nu numai în țările de limbă germană; spre pildă, *Dunaiskie Kneajestv*, *Principautés Danubiennes* etc.). Uzul, explicabil inițial prin ignorarea realităților etnice și, apoi, naționale a devenit ulterior abuz al cărui resort are un impuls politic: țările române (ori numai Principatele...) se înfățișau ca întrupare etnică, geografică etc. într-o extensiune cel puțin incomodantă pentru cei ce stăpâneau provinciile românești. Nu este, credem, necesar să înșirăm aici actele diplomatice care cuprind sub formula *Principatele dunărene*

Istoricul Dr. Viorel Roman

și Serbia, alături de Moldova și Muntenia. Așadar, derivatul *Principatele dunărene* este inadecvat astăzi, în cazul nostru. E posibil ca dr. Viorel Roman să nu fie de acord cu precizările de mai sus, chiar dacă ele sunt numai aparent insignifiante. Oricum, fiind vorba de o observație personală, a noastră, ea nu i se poate atașa lui ca reproș. În sfârșit, zăbovind asupra titlului, ultima precizare: România ca periferie a Europei nu are, în concepția lui Viorel Roman o semnificație peiorativă; ea se rezumă în termeni convingători la relația de *subordonare economică*, față de care, după câte știm, nici un cercetător științific serios n-a avansat nici măcar rezerve.

Cartea este alcătuită dintr-o introducere,

trei capitole cu 15 paragrafe și anexe foarte prețioase, îndeosebi pentru străini (o listă a izvoarelor și literaturii, o bibliografie ordonată cronologic cuprinzând anii de apariție 1774-1881, un tabel cronologic al principalelor evenimente istorice între 1774 și 1878, un glosar, un tabel al valorilor monetare și al unităților de măsură și greutate, un indice al statisticelor folosite în lucrare, o listă a domnitorilor). Impresionează capacitatea autorului de a selecta, stăpâni și utiliza un vast material informativ.

Din punct de vedere metodologic, monografia este, spune autorul, o cercetare a «chestiunii române», privită, în primul rând, sub prisma relațiilor economice internaționale, Principatele Române înfățișându-i-se ca un model al transformării unei țări agrare sub multipla presiune a cursului industrializării în lumea occidentală și a mișcării naționale, un model și pentru actuala problematică a dezvoltării în lumea a treia (p. VII).

Autorul definește corect și pătrunzător locul țărilor române în desfășurarea «chestiunii orientale», evoluția «chestiunii române» sub aspectul mișcării de eliberare națională a cărei a «doua coloană» se află în Austria, adică în provinciile românești de sub stăpânirea habsburgică, ciocnirea de interese între Marile Puteri etc. El subliniază continuitatea poporului nostru (Maghiarii vin peste Români și nu invers), schițează veridic statutul juridico-politic al Românilor intra și extra carpatici. Neîmpărtășind opinia noastră (vezi L. Boicu, *Geneza «chestiunii române» ca problemă internațională*, Iași, 1975), Viorel Roman crede că o problemă românească a apărut odată cu nașterea poporului român, dar îi surprinde corect esența, care nu consta pentru Români în căutarea unui spațiu de viață, ci în dreptul salvagărdării latinității estice (p. XI) a propriei lor individualități. Autorul își însușește afirmația

lui A. Wirth (*Der Balkan, seine Länder und Völker in Geschichte, Kultur, Politic, Volkswirtschaft und Weltverkehr*, Berlin, 1916, p. 226): «Românii sunt cea mai neclintită rasă de pe pământ» dacă se iau în considerare secolele de primejdii pe care le-au înfruntat. Particularitatea «problemei românești», notează Viorel Roman, stă atât în trăsăturile național geopolitice, cât și în modalitatea specifică de apărare care le-a asigurat supraviețuirea țării în toate timpurile (p. XIII).

Autorul prezintă judicios și pertinent dezvoltarea societății românești sub toate aspectele în corelație cu raporturile internaționale în trei faze: 1774-1829, 1829-1856, 1856-1879, consacrand paragrafe speciale unor domenii sau momente (1859) de interes major. Semnificative sunt titlurile acelor faze: sfârșitul monopolului turco-fanariot asupra comerțului exterior (1774-1829), trecerea Principatelor de la sistemul periferic oriental la cel occidental (1829-1856), unirea Principatelor marcând intrarea lor în sfera de influență occidentală. Autorul conturează locul și rolul Românilor între Orient și Occident, treptata desprindere de Orient etc. El încheie cartea cu paragraful intitulat *România ca periferie economică a Europei de Vest 1856-1878* (p. 135-151), motivându-și formula cu probe documentare statistice. Concluziile sale: sistematica includere a României în economia mondială a dus la monocultura cerealelor, datorii de stat și o nouă dependență a relațiilor economice românești, dar acum față de Occident; pe de altă parte, exportul românesc a fost și un instrument al dobândirii independenței politice: România devine o sursă a acumulării de capital pentru străinătate.

Avem în fața noastră o carte care se recomandă de la sine.

L. BOICU

GÂNDURI PE TEMA BASARABIEI de Onisifor Ghibu

Continuare din numărul precedent

13. STUDENTUL BASARABEAN. Cluj, Teatrul Național, 21 aprilie 1929

De ce mi-am ales acest subiect? Pentru că studențimea este temelia de mâine. Ce este astăzi în sufletul ei, va fi mâine în sufletul Basarabiei.

I. Basarabia n-a avut un învățământ superior. Până în 1865 nici la Odesa nu era universitate. Nu existau studenți basarabeni decât prin excepție: un B.P. Hasdeu, un V. Stroescu. Nu le plăcea Rusia.

II. În preajma anului 1900: Dorpat, Moscova, Chiev, Petersburg, Odesa.

Studenții basarabeni se rusificau. În ce sens? Nu veneau în România, nu mergeau nici în Apus. Cei mai mulți învățau literatura rusească și erau profund influențați de cultura rusească. N-aveau încredere în steaua neamului. O foarte palidă și insignifiantă conștiință națională.

Nu existau conflicte între studenții moldoveni și ruși, ca la Cluj sau Budapesta (între studenții români și cei maghiari, n.red.). Cf. Pavel Grosu:

«Din noi, Basarabeni, vreo zece oameni ne aflăm membri la o societate studentică legală, care în numărul (aproape de 70 de oameni) al membrilor săi are studenți de toate națiunile cari alcătuiesc statul Rusiei. În această societate chestia națională nu numai că e în neglijență, dar încă se folosește cu atențiune mare și serioasă și e în usus. Pe noi hojura ne întreabă studenții slavi și de alte națiuni, se interesează și uneori chiar propun nouă să le spunem, ori să le cetim vreun referat de limba, istoria și starea culturală a noastră și a tot neamului nostru. Totdeauna când societatea dă în folosul său baluri, propun nouă și ne poftesc că doară ar interesa și ar aduna mai mult public, să luăm și noi parte la concerturi și vrun hor național, ori măcar cu ceva solo, ori duet. Dar noi, în tot rândul, nu putem împlini dorința lor și a noastră și căutăm să ne negăm această idee. Și mai tare și mai întâi din cauza aceea că noi n-avem materie potrivită d-acest lucru» (P. Grosu, Dorpat, 1904, către Medan).

S-au trezit nu prin contactul întins cu România, ci prin contactul cu naționalitățile.

III. O comparație cu studențimea din Cluj, Pesta și Viena. Nici-o tendință de iredentism. Numai socialism. Siberia.

IV. 1905-1906. Mică adiere națională. Dar, pe urmă, iarăși rusificare aproape deplină.

V. Vin câțiva studenți la Iași și la București, dar fac mai mult pe internaționali, vrând să-i câștige și pe studenții români.

VI. 1917. La Odesa - internaționali. La Chiev devin naționaliști prin Ardeleni. Naționalismul lor se întărește la Chișinău. Se menține un moment caracterul socialist revoluționar, dar pe urmă devin naționaliști. Votează și ei unirea.

VII. După unire - rezervați. Nimic din elanul Ardelenilor, care au alergat la București, ca la nuntă, tot astfel în Franța. Teamă și de România, și de Franța și Italia. La Iași - ani întregi de agitații bolșevice. Arestări, gazete, Scânteia. În loc de naționalism, socialism internațional.

VIII. Un curios spirit de asociație «basarabeană», nu moldovenească. Acum doi ani se inițiasse o mișcare și la București, și la Iași. Dar iarăși de scurtă durată. Neîncredere grozavă.

Unificarea Basarabenilor cu ceilalți nu se poate face pe căile de până aci. Trebuie să li se respecte regionalismul, dar să li se aprofundeze în sens românesc.

Nu știu cum stau lucrurile, dar eu cred că și în Moldova întregită ei nu se simt bine, nu progresează. Pe chestia Pascaliei n-au intrat în luptă pentru progres.

N-avem statistici, dar putem afirma că studenții moldoveni au evoluat în acest deceniu foarte puțin. Sunt mai mulți străini și vin din țări apusene cu diplome mai pretențioase.

Nu este un fenomen analog cu al Românilor din Ardeal.

Nu pot ținea concurența cu cei din celelalte provincii și de aceea își pierd curajul.

X. Ce trebuie de făcut?

O Universitate la Chișinău. Răspuns celor sceptici, cu exemplul Clujului.

Facultate de Agricultură și de Litere și de Medicină. Părerea lui Hațieganu, Iacovobici, Moldovan. Mai ușor și mai bine ca la Iași.

XI. Burse pentru țări străine, *multă latinitate*, dar burse speciale pentru Basarabeni.

XII. Poporul basarabean, care a dat pe un Hasdeu, pe un Russo, Stroescu, este un popor sănătos, dar influența misticismului slav este prea puternică încât să poată fi înlăturată cu mijloacele de până aci.

Să latinizăm cât mai curând intelectualitatea basarabeană, înainte de a se reface Rusia, care este o mare primejdie.

ETAPE

Înainte de 1895, pușinii Basarabeni nobili învățau în Germania, Franța. Se rusificau. Sau treceau în România, ca Hasdeu de la Harkov.

Pușini, ca Stere, deveneau socialiști. Siberia.

1898. Arhanghelsk, pentru motive sociale.

Pe la 1898-1905, Dorpatul, centru de naționalități. În legătură cu ele, se deșteaptă și Moldovenii.

Unii vin și «peste brazdă», dar nu influențează prea puternic. Societățile lor nu seamănă nici cu *P. Maior*, nici cu *Iulia*. N-avem nici-o încercare de publicație a lor, nici colaborare.

Halippa, la Congresul din Iași, 1906.

Cătărău.

Pământeniile, basarabene, nu moldovenești.

Nici azi nu se pot simți singuri; la București, în 1927, deabia i-am putut desmetici pentru moment, apoi iar au recăzut.

În 1905-1906, studenții se grupează în jurul «Basarabiei», dar nu e de lungă durată. Nu

se consolidează nimic. N-au nicăieri decât «pământeni» basarabene. Doar la Chiev, «Deșteptarea», dar nu era ceva încheiat.

La Iași, Iorga le-a făcut un Cămin, dar nu le prea plăcea. Erau sub influența lui Stere mai mult. Tratați drept Ruși.

MOLDOVENII N-AU SPIRITUL DE ASOCIAȚIE.

La Soroca, în 1917, când spunea Codreanu că nu există intelectuali moldoveni, și la Tiraspol, că nu există învățători moldoveni.

«Nu știau, sărmanii, câți sunt și din ce regiune, fiindcă nu se cunoșteau. Nu se deșteptase în ei dorul de a se cunoaște, de a se căuta reciproc».

La apelul lui Vi. Bogos, s-au adunat 42 studenți și studente.

La 24 martie 1917, se înființează la Chiev primul cerc al studenților și studentelor, români din Basarabia.

1917 - Odesa, Chiev, Chișinău.

La «România Nouă», *manifestul*, dar și retragerea după trei luni.

Organizatori ai cohortelor, deputați ai Sfatului Țării, viceministri. «Renașterea» de la Odesa, în 1917.

După Unire.

Fenomene curioase. Nu urmează o epocă de însuflețire, ci de criticism. La Iași, la București. (Ce scria Simionescu). Înfundă pușcării, repetă gesturile din vremea rusească. Vorbesc ostentativ rusește. Se izolează. Gazeta lor de la Iași.

Nu se duc în Apusul latin. În schimb, se duc Evreii și Rușii, la Praga.

Ca chestie de organizare: într-o epocă în care avem zeci de cercuri județene, n-avem un cerc basarabean activ.

Am încercat cu «Astra» - Torino și Paris.

Bursele trebuie date după provincii, și pentru țară și pentru străinătate.

În casa studenților trebuie să fie un local deosebit pentru Basarabeni; bursieri ai Astrei, la bursa Stroescu. Astra trebuie să facă în faza actuală pentru Basarabia ce-a făcut în 1861-1875 pentru Ardeleni, dând stipendii.

O Universitate la Chișinău.

Mutarea Secției Agronomice de la Iași la Chișinău. S-ar descongestia și Academia Agronomică din Cluj, unde 45% sunt Basarabeni.

14. DATORIILE TINEREI INTELECTUALITĂȚI BASARABENE

FAȚĂ DE MARILE PROBLEME NAȚIONALE ACTUALE

Iași, 29 martie 1930, la Căminul central al Universității din Iași

(De fapt, n-am ajuns s-o mai țin)

I. Mai întâi: datoria noastră, a profesorilor universitari care cunoaștem Basarabia, de a fi povățuitorii tineretului care se ridică spre treapta de sus a societății.

Apoi: tineretul intelectual nu se pregătește numai în vederea unei diplome și a unei cariere, ci în vederea unei mari misiuni sociale și naționale. Totdeauna, tineretul a fost avangarda marilor idei și fapte.

A treia: tineretul basarabean a fost la datoria lui în 1917-18. După aceea, s-a agitat un

timp oarecare pe chestii sociale, apoi a tăcut. Astăzi, el nu se simte, deși sunt la ordinea zilei probleme grozave de ordin național.

Constituția declară națiunea română «națiune dominantă». În Basarabia, ne dominează alții. Orașele sunt în mâinile Evreilor. La țară ei sunt medici, farmaciști etc. Presa e în mâna minoritarilor. Societățile evreești culturale etc.

II. Basarabia e singura provincie asupra căreia planează nesiguranțe, și externe, și interne.

Toți se agită, numai tânăra intelectualitate basarabeană nu se manifestă în nici-un chip.

A sosit momentul ca ea să-și facă datoria. Sunteți unii din tineri trecuți prin Universitate. Trebuie să vă organizați în vederea problemelor naționale și să vă mișcați, cum s-a mișcat în 1889-1894 tinerimea ardeleană. Adunați-vă la un loc, într-un congres ca cel de la 1917 și 1918 și hotărâți:

a. Protest în contra Sovietelor, care amenință neconținut pacea Europei pe chestia basarabeană. Protestul, tipărit în patru limbi străine, să fie făcut de toți intelectualii basarabeni, fără deosebire de naționalitate. El trebuie să fie un întreg volum.

b. Apel către toți Basarabeni să inițieze o activitate de defensivă și de ofensivă națională față de orice tentativă subversivă.

c. Unirea tineretului intelectual basarabean moldovean în vederea formării și consolidării unei opinii publice românești conștiente, printr-o presă națională puternică, care să contrabalanseze otrava rusească, precum și prin o serie întregă de alte mijloace.

III. Mișcați-vă, mișcați-vă, căci vă așteaptă judecata severă a Istoriei!

Va urma

LECȚIA LUI ANTON DUMITRIU

Continuare de la p. 13

adversarului. Mi-au cerut să arbitrez în chestiunea disputată: cât e de demnă de crezare *Dacia preistorică*? Răspunsul meu cred că i-a derutat: «Am citit *Dacia*, dar, ca să-mi fac o părere mai exactă, ar trebui să citesc și celelalte lucrări ale lui Nicolae Densusianu».

- A mai scris și alteceva? - s-a mirat scepticul.

- Da. Acum aflu și eu, din temeinica prefață semnată de Manole Neagoe, că Nicolae Densusianu este și autorul unor alte lucrări, bunăoară a unei istorii a Răscoalei lui Horia, excelentă, se zice. Ceea ce mă cam pune pe gânduri...

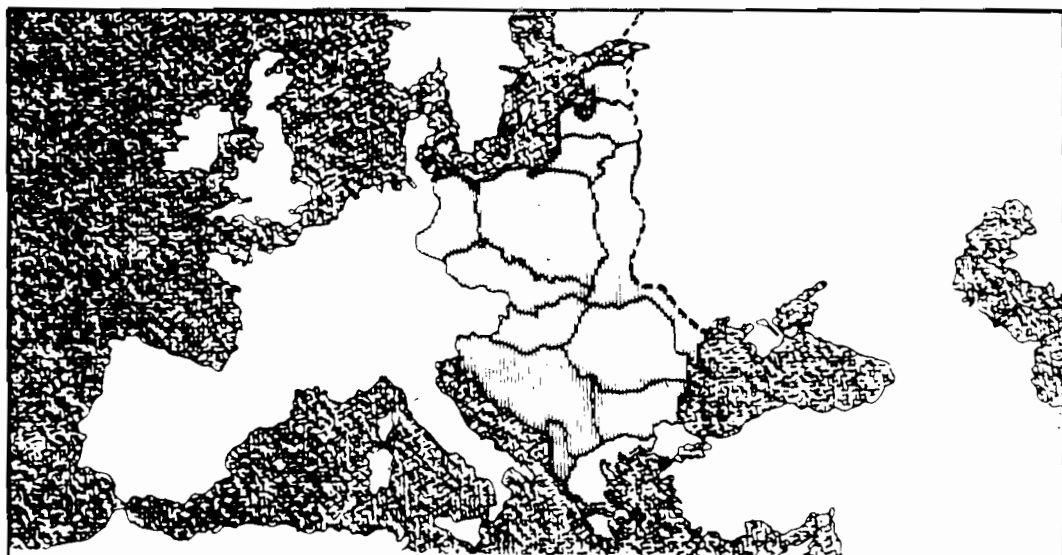
- Aș, se arată sceptic și celălalt. Unii laudă celelalte lucrări ale lui Nicolae Densusianu doar ca să pară mai obiectivi, mai corecți, atunci când îi neagă *Dacia preistorică*...

- Eh, după părerea mea, cu cât se vor dovedi de bune celelalte lucrări ale lui Nicolae Densusianu, cu atât sporesc șansele *Daciei preistorice* de a fi demnă de atenția noastră. Dar chiar și după aceea nu m-aș încumeta să-mi spun altora părerea fără să-mi fac un atent examen... bibliografic: mi-am dobândit, mi-am dovedit oare capacitatea de a judeca în public o asemenea carte?...

- Dar noi nu-ți cerem o părere scrisă, tipărită. Ci una orală, pentru noi doi numai.

- Voi, doi, și cu mine, fac trei. Iar *tres faciunt collegium*...E publică deci, oricât ar fi de orală... Așadar, mă abțin deocamdată să am o părere, până când mă voi dumiri asupra îndreptățirilor mele...

Ion Coja

Moscova, 9 Octombrie 1944

"Momentul era potrivit pentru a trata, așa că am spus: "Să aranjăm treburile noastre în Balcani. Armatele voastre sunt în România și în Bulgaria. Noi avem acoto interese, misiuni, agenți. Între noi nu trebuie să existe neînțelegeri pentru lucruri mărunte.

Cât privește Anglia și Rusia, ați fi de acord - l-am întrebat pe Stalin - ca voi să aveți o dominație de 90% asupra României, noi să avem 90% în Grecia și "fifty-fifty" cu voi în Jugoslavia?" În timp ce se traduceau cele de mai sus, am scris pe o jumătate de foaie de hârtie:

România: Rusia ia 90%; ceilalți iau 10%

Grecia: Marea Britanie (de acord cu Statele Unite) ia 90%; Rusia ia 10%

Jugoslavia și Ungaria: 50% - 50%

Bulgaria: Rusia ia 75%; ceilalți 25%.

Winston Churchill

"Cel de al doilea război mondial"

- *Memorii*

SUMARUL

I. Veverka, <i>Mijoace propagandistice ieri și azi</i>	1
Grigore Vieru, <i>Perestroika și glasnost în Basarabia</i>	2
N. Baciuc, <i>Eliberarea Europei de Răsărit</i>	3
Prof. Ecaterina Săndulescu, <i>Asimilarea folclorului în opera lui Eminescu</i>	7
Ion Coja, <i>Lección lui Anton Dimitriu</i>	10
L. Boicu, <i>Cea mai neclintită rasă de pe pământ</i>	14
Onisifor Ghiu, <i>Gânduri pe tema Basarabiei</i>	16

EUROPA ȘI NEAMUL ROMÂNESC

Direzione: Foro Traiano 1/A, Roma, Tel. (06) 679.77.85 - Direttore responsabile: Sabino d'Acunto

Redazione: Via Larga 11, Milano - Reg. Tribunale Roma n. 17281 del 31.5.1978 e del 3.6.1988

Periodico mensile - Spedizzone in abbonamento postale gruppo terzo 70%